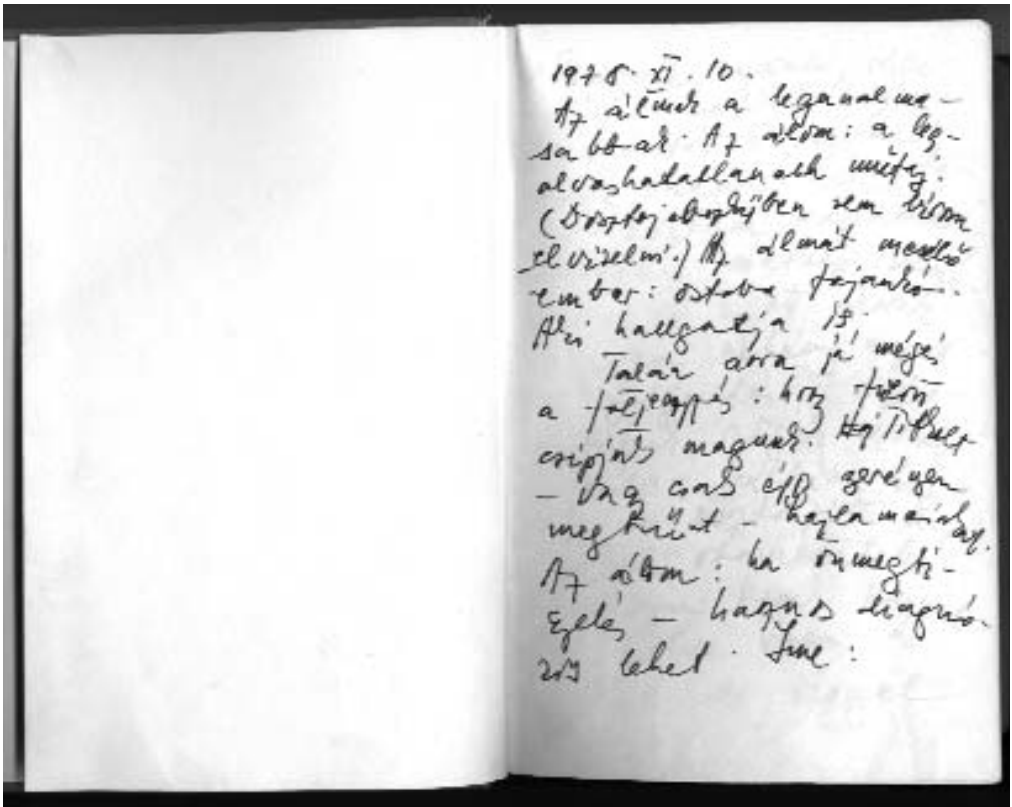

SÜTŐ ANDRÁS

Álomnapló

1975. XI. 10.

Az álmok a legunalmasabbak. Az álom: a legolvashatatlanabb műfaj. (Dosztojevszkijben sem bírom elviselni.) Az álmát mesélő ember: ostoba fajankó. Aki hallgatja is.

Talán arra jó mégis a feljegyzés: hogy fülön csípjük magunk. Titkolt – vagy csak épp szerényen megtúrt – hajlamainkat. Az álom: ha önmegfigyelés – hasznos diagnózis lehet. Íme:

Borberek, nyaraló, régi – ifjú – emlékek háza. Utánfutós kocsival jövek onnan, Létay Lajost¹ hoztam magammal, mondván: másnap visszaviszem. Én is ott akarok dolgozni néhány napot. A száguldás jó érzése, a síkok, szögek csodás – irreális – váltása közben; mi ösztönzött az álombeli odamenetelre? Dolgozni fogok. Hajnalban kelve verem a gépet, de reggel is, a szomszédaim zavarása árán is. Reggelinél majd rám néznek: íme...

Tehát: az ember magamutogatása. Öröklött? Apám, anyám nem igazolja. De apám Kati néniének két fia: Dani és Zsiga: a magamutogatás égbekiáltó példái a családban. Ahogy egy sapkát, bokrétát stb. fölraktak! Ahogyan a tükörben megnézték magukat. (A pocsolójában is.) Ők hozták ezt valahonnan, apámon – mint akadályon átugrasztva – e tulajdonságot. Lehet: apai dédapám öröksége. A magamutogatás, a Veres Péter-i kivagyiság, a csodáltatás pusztá lehetőségének is jó érzése: íme, az álom mai aranyhordaléka!

75. XI. 10. *du.*

Kávézó. Szólnak: feleséged jó, nem tetszik majd neki a hölgy jelenléte. Egyetlen gondolat nélkül lépek tovább, hogy a következő lépésnél a riadalom okozója intsen: nos, itt vagyok. Jövök.

Ugyancsak gondolat és félelem nélkül. A természetessé lett menekülés? A meneküléstelen menekülés? A menekvéstelen menekülés? Isten tudja.

75. XI. 12.

Érosz!

Almaeső zuhatag. Menekülés. Egy útbaigazítás, midőn is a megjelölt hely immár bejárt világvárosok jellemzőivel azonos. Egyetemesség? Álomjégtábla – a part közelében elolvadt alattam. Hatalmasak nyaraló palotáiról is szó esett. Néztük valahonnan, valakikkel a titokzatos házakat – nem titkolt irigykedéssel.

75. XI. 18.

Ablakaimon dörömbölnek, ajtómat verik, és idegen, vad hangok töltik be a tereket. Menekülök, és kutyák fognak le, mint Kolhaast a tronkai várban.

Csupa veríték vagyok.

Hajnali munka után (4–½8-ig) nyugodtabb álom. A gyermekkor temploma és orgonája. Mindenki játszott rajta, egyedül magam – ki tudok játszani – nem jutottam hozzá.

A klaviatúra mindig másfelé költözött. Zárt ajtók a klaviatúra előtt. Lakat rajta! Zárt ajtó. Mind tőlem tanult, aki játszott rajta. Egyedül magam tanultam – magamtól, ki nem fértem hozzá, nem játszhattam rajta. Átzúdult egész testemen az elképzelt, az ujjaimból patakzó dallam.

Apám úrvacsorát vett.

75. XI. 19.

Újra háborúban (melyet sohasem láttam); menekülés, elfogatás, lövöldözés stb. – és csurom verejték test – szegény, reszkető szív!

XI. 22.

Csupa Atlantisz, csupa elsüllyedt álom! Az első szempillarebbenésre törnek össze, hullanak alá a tudatalattiba, ahonnan felnyomultak; havas csúcsaikat csak sejtí az emlékezet. „Álmodtam valamit, és nem tudom, mit!” Haldoklók, ha megmondhatnák, nem ismétlődik-e a számbavétel üres markú mozdulata: „Éltem valamit, és nem tudom, mit.”

Kihez tartozunk? Akinek álmait – mint kirakós játékot – a miénkkel összeilleszthetjük, és láthatóvá lesz a közös kép.

XI. 25.

Illyés Gy.-val és Flórával álmodtam. F. szép, fiatal asszony volt. Gyulával bolyongtunk. Elvesztettem az utat, őt is, ki később összetörten, kéken, vérző szájjal vetette szememre, hogy mennyit keresett engem. Este egy róla készült monográfíát² olvastam. Igen unalmas volt. Gyula, kit álomban láttam, igazabb volt.

XI. 26.

Valamit álmodtam. De csak a hangulata párállik bennem; értelme végleg elszüllyedt. Fehér hajó a tudatalatti mélységekben.

XI. 27.

Hányadszor térek már vissza az enyedi Alma Materbe! Álomban immár számtalanszor visszairatkoztam, befejezni a félbehagyott tanítóképzőt! Vizsgáláz és az ifjúságnak az a hangulata, mely érintetlen bennünk, s amelynek testi hordozója összetöredezett.

XII. 5.

Eltelt néhány írásra alkalmatlan nap. (Bukarest stb.) Igen sok álmot hajítottam a tengerbe. Hazajőve: újra börtönre ítélték – szökött katonaként. Siralmas jövés-menésem volt ez az álom – a nagy kérdőjelet cipelve! Miért?

XII. 10.

Megint az iskola, újra Bethlen Gábor kollégiuma. És újra nem készültem. Az álom tanügyminisztere kedvemért a kollégium egyetlen osztályát – az enyémet – koedukációssá változtatta; egyetlen kislány tanulója volt, ki nekem segített a készületlenségben, midőn Tanár úr felelni szólított. Űt előtti álomnak – Budapestre indulunk egy óra múlva; most ½5 van – igen szép, könnyű, és annak is jele, hogy aludtam – keveset.

XII. 27. du.

Teljességgel érthetetlen álom – miszerint valakire – asszony? leányka? – reá-néztem, és azonmódulag hanyatt vágódtam, miközben nadrágom is lepotyogott. Nevetés ébresztett. Bemutatkozásnál a hölgy az én nevemet mondta – és ezen is igen-igen csodálkoztam.

XII. 28.

Mindenemet elvesztettem. Mindenemet összetörték, földarabolták.

Kimenekülve az álomból – hát Édenkert ez? – hajnali ötkor olvasni kezdtem. Újabb lázálmot!

Herder jóslatait – a magyarság pusztulásáról. Nyelvünk sorvadásáról. Ez már nem süjtött le. A gyűlölet és félreértés talpra ugraszt. Életkedvet ad! Izmainkat

tapogatjuk Védekező szerszám után nézelődünk, botot, fejszét ragadunk, és agyon-csapjuk – ha lehet – a herderi jóslat gyakorlati kivitelezőit.

28. XII.

Újabb nagy beszédet tartottam – erkélyről? háztetőről? – az iskolák ügyében, kifejtve azt is, hogy a gyermekeink nem kísérleti nyulak, sem fehéregerek. Ezúttal is lepotyogott a nadrágom. A tanügyminisztérium ismert alakjai könnyű, vörös bort ittak, de én nem kaptam belőle.

1976. I. 1.

Az év első álmával fegyveres üldözőket küldött rám: madársörétes vadászpuskákat és gépfegyvereseket. A gyermekkor játékszabályainak sértése ürügyén lőttek rám, menekültem, eredménytelenül.

Csupa golyó és sörét most a hasam, csontom, üdvözlégy 1976!

I. 2.

Megint üldöztetés; ütésre emelt karok, feszítő öklök, megcsalás és cserbenhagyás.

I. 5. 1976.

Valamely magasan fityegő felirat újraolvasása végett többször is visszatértünk, mégsem sikerült tisztáznunk az örletés lehetőségét. Akkor bosszankodtunk, hogy más a kóta s más a hang. Végül Gálfalvival³ ital után nézelődtünk bánatunkban.

Érdekes, hogy az örletésben a gyermekkori barátaim voltak érdekelték, az italban a mai barátok; a mérgeződésben pedig a legújabb keletű tapasztalatok vitték a hangot.

I. 9.

Erős fény hatására fényt álmodtam. Módszer?

I. 10.

Kamaráson csodálatos új házat építettem, a magam terve szerint. A mindig áhított, magas fekvésű dolgozóval, apámék szobája volt a keletre nyíló. E. F. figyelmeztetett, hogy a régit nem szabad lebontani. Új tervet készítettem; a régit teljesen körülépítettük volna; *játékszer a dobozban*. Ha így lehetne a múltat megőrizni...

1976. I. 12.

Groza Péternek⁴ szokása volt, hogy kabátomon a gombot babrálta, míg mesélt, Arany Jánost szavalt, anekdotát mondott. Egyszer megkérdeztem valamely fogadás: miért nem táncol, amiként Luka László teszi.⁵ Gh. Dejre⁶ mutatott, aki Kanta... [*olvashatatlan*] sz. nagykövettel csevegett: „Nem akarom, hogy kifogásolja az erkölcsömet.”

Véle álmodtam.

A Nagy Palotában, sötét folyosókon hozzá igyekeztem – reménytelenül.

12.

Munka reggel ½5–8-ig. 10 éves koromból való ismerős lánykára szóltam: né, te! Elfutott, majd csodás ruhában, harangos szoknyában tért vissza, újra rám kacagva. Feléje indultam újra.

Vajon attól álmodtam ezt, hogy ismét a falumról írtam?

1976. I. 19.

Hát igen, ha kezemben a kenyér és a kés? Nagy tömegnek szeltem és – libazsírral? – kentem a kenyeret. Nekem már nem jutott belőle.

Megint: nyitva maradt ajtó. Kínlódás a becsukással; odakint kutyák százai vonítanak, gyermekkori ijesztő árnyak, falromok, titokzatos kiáltások – és verejték, csupa verejték vagyok. Fázom.

I. 21.

B. Josif valamilyen fogoly embert szállított népes és fegyveres kísérettel. Megpihentek, ettek, ittak, és amidőn továbbmentek volna, biztonság okából a fogoly embert régimódi cséplőgépen – elcsépeleték. Szalmáját zsákba rakták, majd beszállítás a nagy páncélautóba, és ilyenformán – nagy pompával – továbbmentek. A fogoly mintha magam lettem volna...

Jan. 28.

1. Először katonai egységek jöttek, majd elvonultak valamerre; azután egy csapat színes ruházatú gyermek, talán 15–20 is, családtagok, boldogok. Egyikük rám szólt: nem figyelem „jó szögből” az öreget, mert ilyenformán egy esetleges orvttámadó stb. Leintettem, hogy igen jó szögből tartom szemmel. Erdő. Kicsi medve rohant, elől az ösvényen, az jelezte Sztálin jöttét. A medvebocscsal megálltam előtte: Jó napot. Ez tetszett neki, és valami kedveset mondott a sapkámra (gyermekkori volt), és reám támaszkodott, mondván: legyek figyelmes, mert némelykor a béna (?) karjával próbál megtámaszkodni; az nem jó, majd megkérdezte: mit szólok ahhoz, hogy hadi egységei oly könnyedén, ellenállás nélkül tovarohantak? – Nem tudom, mivel magyarázzam, Sztálin elvtárs – mondtam.

2. Sarpe iszonyatos magasból vetette alá magát, és dallamként akadt fönn valahol, csodálatos dallam volt, már nem tudom: mi volt az a magasban, amin fönnakadt és tovább szólt, fénylett, torkom szorongatta.

II. 4.

Úgy feküdtem, verejtékben ázva-fázva, mint a lőtt vad.

1. Kergettek. Jani A-l menekültem nagy sötétségben. Bözödi Gy.⁷ dobált utánunk nagy kövekkel.

2. Valamilyen egyetemen fürödni akartunk, a bejárat zárva volt, egy másikat keresztünk. Puskás emberek röhögtek, és a puska tusával oldalba vertek; valaki Illyés Gyulát röhögte a hátam mögött...

II. 4. du.

Valaminő szakadt ruházatban, vízben, torzsák között, templomba vonuló emberek előtt vonszoltam magam előre. Két állat – a templom előtt félig már megette egymást. „Istenem, miért hagyják!” Azt mondtam: „lám, az unokámért indultam, ezért vagyok ilyen elszalasztott!” Verejték!

II. 5.

Hosszú ideje békés, nem szívdobogató álom. Hová, miért igyekeztünk Jani Andrással? Erdő, víz, autó, ismeretlen arcú lányok, halak. (Hálóm és halam, Illyés.)

II. 6.

Két csoda madarat vagy nem is madarat: repdeső, színes, kendőnyi felhőt lőttem: egy aranysárgát és egy azúrkéket. Vadászni voltunk. De hiába kerestem azután e színes paradicsommadarakat; valami, valaki elvitte arról a helyről, ahová lezuhantak. Újabb kudarc. Azután újra vadászni mentünk, de mindenütt betiltották a határjárását.

II. 7.

Újra Enyeden, az elhagyott Alma Materben. Be jó volt vizsgára készülni, új füzetet vásárolni, kék köntösbe öltöztetni! A hosszadalmas kimaradást újra indokolni kellett. „Írtam, tanár úr. Ígérem: többet nem teszem!” Lehetséges, valóban: nem teszem.

* * *

Páll Árpádot⁸ is láttam, I. Moldován úrral: horgászni mentek, tilos helyre – pisztrángért, engem nem vittek magukkal.

* * *

Bodor Pali⁹ töltött káposztát evett, mit – térden állva – felesége vágott fel neki.

II. 9.

Vad bikakergetőzés, ablakon át nézve (otthon?), mígnem kezem kinyújtva észlelem: kitörött a védő üveg (fal?) – a bika már engem kerget. A védettség állapottából ugyan hamar kiestünk, uram!

II. 11.

Biciklivel igyekeztem valamerre (hová?) – és hatalmas fák hegyén találtam magam. Itt egy takarító asszony a fenyőfák hegyét porolta. Megkértem, segítsen, fogná a biciklit, amíg megfordulok, hogy visszamehessek, ahonnan jöttem. Zuhanás. Szívdobogás.

II. 12.

Be rég nem álmodtam Lacikával! László (Lacika), apja és Kemény Árpi;¹⁰ almát, körtét rázogattunk a fáról. Lacika kamasz volt már, csak szavai maradtak a mai gyermekéi. Tanítókonferencián is voltam, enyedi osztálytársammal, Horváth Sanyival találkoztam. Valamely színház együttesével is banketteztünk, és igen jól éreztük magunk.

II. 12. (*du.*)

Altató nélkül, csupán a hajnali kelésből nőtt fáradtság serkentésére: kávézó, ismeretlen-ismerős hölgy kínálásai, egy arra vetődő úr bemutatása: „Zsorzs” – aki jelentősen megnéz: Á! Ön az? No, persze. „Ha tudná, hogy még unokája is van!” Zsorzs: „És kegyed úgy tesz, mintha nem ismerné az unokát.” A hölgy kínos zavarának láttán: „nem értem, hölgyem, miért nem társalog kegyed is a Zsorzs úr modorában, és nem fog alulmaradni. Ugyanis ő sem tesz egyebet, mint hogy eszébe jut valami, de annak az ellenkezőjét mondja, ennyi az egész. Shaw úrtól leste el. Mindenki a szellemesség látszatát keltheti, ha így jár el a társalgásban.

Ismeretlen hölgy kért: feküdnék mellé, hogy – *lefényképezem őt*. Fejtartást – szemből, profilból – igazítva, karokat, lábat stb. rendezgetve babrálgat a lelkese-dés ez alkalomból.

II. 13.

Megérkezik román íróbarátaim csoportja. Jebeleanu¹¹ leveti nagy busa fejét, és bort rendel, tiltakozván egy épp kezdődő szeminárium ellen.

II. 21.

Valamely egyházközség ócska, kiszuperált harangokat küldött nékem – ajándékba. A nagyobbik kopott, sőt lyukas is volt. Igen sokat fáradoztam, hogy összehordjam a harangokat. Valaki be akarta olvasztani őket; mondtam, nem szabad, mert sok szegény torony van, hol még ilyen sincsen!

Valamely templomban is voltam, apámmal találkoztam; sátéből épített templom volt, nádlépcsőkkel – a karzat alatt. Nevettem: de hiszen tölgyfapadok kellene ide, mint Kamaráson.

Afrikában is megfordultam.

Velencében a lagúnák befagytak.

II. 28. *Kvár.*

Perzsiában mulattak, de nekünk innya nem adtak. Vadásztak, de lövésre nekünk engedélyt nem adtak, bár Perzsiában a mi embereink mulattak. Kacsó Sándort¹² láttam a Császárral beszélni, akit én ismerek, és odamentem volna, átadni neki a perzsákról írott úti tünődésemet. De aztán nem mentem, bár a Császár Kacsóval és valaki másik ismerőssel épp egy kapu alatt beszélgetett. (*Ágnes leányomtól kapott altató.*)

III. 1.

Város, eleinte nyugati ismerős város (Bern, Bazel?) – de végül Bukarest lett belőle. Gálfalvi: az „Anyám...” hét világnyelven jelenik meg. Du. 5 órakor, rádió, mozi, reklám stb. Míg őt várom, hogy valamely filmnek vége legyen – és utána megyünk a Calea V. 44. alá televíziót nézni –, kertbe kerülök, hol egy öregaszony kapálgat, hatalmas farkaskutya ugat. Sarlót hajtok feléje, levágja tőből egy lábát. Sírva jön felém a kutya, és mondja: „A hangommal is meggyógyítottam volna, de teljesen levágtad.” Atkozom magam, egy másik kutya is eljön, kiderül, hogy ő ugatott engem, hozzá kellett volna hajítani valamit, nem az ártatlanhoz. Vicsorog rám a kan kutya, én is rá: „megöllek”. Feje hatalmas, kurblivással akarom a torkát átszúrni. Szívdobogás.

március 7.

Ezekben a napokban, az életünk zaklatottsága miatt nem jegyezhettem fel az álmaimat. Csak vázlatosan rögzítem, miszerint:

E. Bod-sal¹³ találkoztam (meghalt különben), aki – kérésemre 1960 táján Böződi Gyurkát kiengedte a börtönből, ahol 8 évet készítették volt elő neki – homoszexualitás címén.

– Az éhes ember jóízűen eszik álmában.

– Éva – Erosz – hajdani tavasz.

– Kit kerestem a hegyekben? Sziklás csúcsokon jártam – hatalmas medvék között. De nem ébredtem szívdobogásra.

III. 13.

Megint fegyverrel lőttek rám. (Péterfy Jenőről¹⁴ olvastam.)

III. 14.

Páskándi G-t¹⁵ láttam. Sok műfajú író. Operarészleteket énekelt nagy tömegnek.

III. 15.

Talán Székely Mihály, második unokaöcsém lehetett. Jó vadászterületen találkoztunk. Tele volt aggatva fácánkakasokkal. Hol lőtted, és hogyan? Tilos hely, tilos nap. Elmondta, hogy apja meghalt. Torozás végett engedélyezték neki a fácánlövést. Egyetlen hajtója volt; de lesből lövögetett, a tisztásról a sűrűbe kémelve – gyalogos fácánt. Kedvet kaptam, én is puskát ragadtam; Gergi háza táján, szép búzatáblák között – sok fácánt reméltem – felröppenteni. Valaki (Jani?) azt magyarázta, hogyan kell lőni, midőn – burrogva, mint egy kis repülőgép – a fácánkakas fölszáll, és egy pillanatra „megáll” a levegőben. Valaki töltényt ajándékozott. Cserébe én is 20-as töltényekkel örvendeztettem meg őt.

III. 23.

Halásztunk. Utálatos, undok, nyálkás pondrókat nyomkodtam vissza holmi skatulyába. Undok világ, döglött kutyahalmok, csömör, hányinger érzése. Verejtek.

III. 25.

Rendre meglátogatnak a halottaink. Földes Lacival¹⁶ találkoztam, igen szóra-
kozthatólag elbeszélgettünk. Szólt a telefon, és Lacit egy női hang társaságba hív-
ta. Laci nevetett, és hórihorgas vidámságával készült elmenni. Majd odasúgta:
„Adj egy százast kölcsönbe.” Az jutott eszembe, hogy az ember halálában sem
tagadja meg magát. Ehhez kellene igazodni a jellemábrázolásban.

III. 26.

Újra az történt, hogy valahol észrevétlen elsomfordált a hallgatóságom. Pusztá-
ba kiáltott szó maradtam.

* * *

Utaztam – jegy nélkül, pedig megvolt a jegyem, de nem találtam. Figyelmezte-
tés lenne? Cháron ladikja közelg; váltsátok meg idejében a jegyeiteket!

III. 30.

Papp Feri¹⁷ – akinek sorsáért aggódnak – operáltan, 100 évet öregedve szólt, s én
kitoró örömmel mondtam: visszajött a hangod!

* * *

Gyermekkori gyermekbarátaimat – és egy kislányt – éktelen dühvel agyabu-
gyáltam, öklöztem félre – asztaltól? – érthetetlen módon. Azaz: értelme volt az
álomban – a történelemben –, de értelmét, okát vesztette a jelenben, így bármivel
pótolni lehetne. *Miként a történések teszik.*

IV. 1.

Mitől a nyugodt álmok? Szilveszteri mulatságra készültünk – Évával –, Bartis
Ferivel,¹⁸ csevegés, enyelgés, bizonyára horkolás is. (Salonkalesen voltam délután.)

Április 4.

Kálvint láttam. Annak ellenére, hogy a teológusok szerint nagyon haragszik rám a
Csillag a máglyán miatt, igen kedves volt hozzám. De nem emlékszem, miről beszél-
gettünk.

IV. 10.

Akár a csigák – nagy telek előtt –, az álmaim is mélyre húzódnak. Ébredéskor már
nem bírom őket felidézni, papírra vetni. Álmok, itt voltak, elmerültek, hangulatuk
megmaradt, de megfoghatatlanok.

Egy szilánkot tudatom megőrzött: nyomozó kéz – házkutatás? – egy könyv fe-
dőlapját szakította ketté.

11. IV.

Patkányt vertem agyon. Méreg nélkül, a hóhérok nyugalmával, mintegy hivatáso-
san, módszeresen vertem agyon a mellettem elsurranó patkányt, de nem tudom: miért?

V. 3.

Közel egy hónapja nem jegyeztem föl semmit az álmaimból. Képtelen voltam rá. Ez a korszak szétroncsolja utolsó maradványait is az íráskedvünknek. Vagy tán: csak az enyémmek? Nem tudom. Abból, amit olvasok: senki sem írja kedvvel, amit ír. Az írásművészetnek a halála ez. Meghal bennünk az írás szép álma is.

Maradnak a riasztó, verejtékes álmok.

Megint zuhantam, omló falakba, szakadó, velem zuhanó anyagba, tárgyakba kapaszkodva értem földet. Juhokat tereltünk. Valahol hangszert készített nekem valaki. Szindbádi nosztalgiával, a mulandóság esti ködpáráiban tűnődve vágytam arra, hogy minden lélekroncsoló külső kényszerektől szabadulva, alkonyati órákban eljátszom majd azon a hangszeren. De nem tudom, mi lehetett az a hangszer, csak csodás hangulatára emlékszem, s még arra is, hogy valaki könyvet írt a „székely kultúra” fogalma ellen, amitől újólág fölháborodtam, és valakikkel *vitatkozni kezdtem*.

V. 6.

Fönt a havason álmodtam, hogy amidőn egy ismeretlen hölgyet megöleltem: leomlott velünk az épület, amelynek padlásán lehettünk. Beleestünk a sárba.

Nagy vadak jöttek.

Azt kérdeztem: ez miféle vad?

– Major Tamás – válaszolta Rádúj, a vadőr.

Ezen sokat nevtünk reggel.

V. 14.

Álmomban megjelentek mind a kamarási zsidók leszármazottai. Bejöttek – valamilyen ünnep alkalmából – tisztelegni. Engem az egyik elszalasztott cserépfazékra való fedőt venni.

Hát mentem.

Első ízben láttam – mostanság – Lacikát. Keserves sírással igyekezett hozzám, és boldogan ugrott a nyakamba.

Valami rettentő abszurd álmom is volt; a szempillarezdülésemre szétesett.

V. 15.

Mai nappal idegkúrára fogattam.

Tegnap az injekciótól kissé szédelegve lézengtem a házban. (Vagy tán a vérvételtől?) Lábaim fájtak – tőből, gyomrom is érzékeny – sajogó volt. A kezem kissé reszketeg.

Álmomban, mint a seregélyek, föl-fölszálltunk, valahová röptünk, már nem tudom: kikkel. Másik békés álmom is volt, szétfoszlott ébredéskor. Úgy gondolom: jól aludtam, kb. 1 órától 7-ig. Nem verejtékeztem.

V. 25.

Két embernek fejét vették. A tőkére borultak, és úgy igazgatták a fejüket – a legjobb fekvést keresve –, ahogyan álmra készül az ember. (Mert saját érde-

künk, hogy a hóhérnak segítségére legyünk ily esetben.) Hosszú nyelvű bárdjával a bakó lesújtott, a két fej a vízbe hullott.

Iskolába mehettem – újra. Kintlakónak. Hatalmas szobák, egy hosszú terem (30 m-es) és eljövendő szobatársam: D. R. Popescu¹⁹ ágya is benne. Hol történt? Enyed, München, Kvár? Boldogan mutatkoztam be a házigazdának. Kétévi tanulás. Anyám hangja. Egy paplan, melyet – csodás zene hullámain – a tengerbe tettünk el. (Születésnap álom, 1976. jún. 17.)

Aug. 4.

Folytatása a tegnapi álomnak. Éva esküvője; az államelnök: a násznagy volt, és üzentek értem, menjek a lagzira. Igen nagyon szaladtam – fulladozva – a gépkocsik után, míg bele nem zuhantam egy szakadékba.

Aug. 5.

Néger fogász utolsó fogaimat is ki akarván húzni, az orvosnőt (Erzsike nénit) kérttem. Sírva rontott elém, és panasolta, hogy őt hírbe hoztam, pletykába keverték velem, és hiába dadogtam neki, hogy hiszen öreg néni, én csak diák vagyok, és ezt igen sokan mások is hallgatták. Talán sírtam is tehetetlenül, hogy nem érti szavaimat. Azután újra Éva esküvőjének nyomába szegődtem. Kúszva, véres karral és sebes térdekkkel igyekeztem még egyszer elkapni tekintetemmel az ifjú pár arcát.

Majd azután enni akartam egy kantinban. Reám támadtak és kilökdöstek. Záróra! Mindenünnen elkések? Hajnali hóban már friss nyomokat találtam. A vízen is, egy elshant bárka remegő örvényét.

Aug. 8.

(Apámék aranylakodalmának napja.) 1926 – fogantatásom éve.

Teheránba utaztam, az írószöv. embere ott kellett volna várjon – az útlevelemmel. Nem várt. Azután hazajöttem, és végigordibáltam az éjszakát – a bűnöst keresve. Mindenki elmagyarázott valamit, de bűnös nem akadt. Nincs bűnös. Senki sincs. Semmilyen elkövetett bűnnek itt gazdája nincs, tehát akármifajta bűn elkövethető. Veronika Porumbacu,²⁰ a neves költőnő, Évának vasalt a konyhában. Hogyan jutott ide? Annak sincs bűnbakja.

1976. aug. 13.

Enyedi diák. A Kollégium udvarán – a tisztára sepert udvaron – csodálatos biztonságban – senki és semmi nem árthat nekem – néztem az ocsmány, hazugsággal színültig telt világot, oda túl, a kerten, tetőn, hegyeken túl; valahol, a jövőt néztem kisdíákként, nem tudva: mi vár, mi vicsorog rám.

Aug. 15.

Rémes álom! Anyámmal összevesztem. Otthagytam? Elhagyott? Már nem tudom, az álom csak kétségeit, homályos képeit, szívfájdalmát hagyta rám.

Aug. 17. kedd, du. 6.

Évával lementünk Nagy Imre²¹ bácsihoz. Egy hatalmas, üres teremben jelent meg – a kicsi szobából, mondván: „Most halok meg, Andris! Várjál reám.” Később még kilépett, azt kérdezte: milyen virág volt az, amit láttunk a pisztrángos patak mentén. Farkasboroszlán – mondtam. Azután, hogy újra visszamentünk a terembe, Fazekas Lajos²² szólt: meghalt az öreg, a nagy terembe már nem lehetett beférni. Mind „örökösök voltak”, Éva el is zavart valakiket. Lajos vitt engem, fekete kocsiban, mosnék kezét, adjon egy fekete nyakkendő, mert még temetés előtt beszélnem kell a ravatal előtt. Mostam a kezem, és csupa gilisza búj elő a csapból, víz helyett nyüvek csorogtak. És hullott a könnyem, és próbáltam elmondani az első mondatot: elcsuklott a hangom. Gondoltam, annyit mondok, hogy hiszen csak imént kérdezett engem a virág felől... Mostam a kezem. Sár volt, ősz talán...

Aug. 26. Nagy Imre balála.

Temetés.

Előző napi álom: nagyvásár. Sátánné nadrágszíjat árul. Balogh E.²³ török császár. Én a kiszolgáltatottja. Lázongok ellene.

Kamarási cigányok két malacot vettek. Hozunk egy demizson vörös bort; hogy vigyék? Mondom: hogy össze ne törjék a vonaton, a bendőben szállítsák, az nem törékeny.

IX. 7.

Kamaráson jártam; otthoni fiatalokkal álmodtam; valamely színjátszócsoporthoz létrehozatalát beszélgettük – ma már nem létező lányokkal, fiúkkal. Hogy a magyar nyelvet megmentenők. H. Gy.²⁴ is ott volt, jóízűen szalonázott.

* * *

Egy idegen tudóssal is találkoztam, aki előadás közben meghalt a dobogón. Családtagaival tárgyaltam ez ügyben, mikor is öreg asszonyok rám ripakodtak, hogy ama hálómelyre tilos férfiaknak a belépés. Ui. ott volt az elhunyt tudós, igen szép, kedves – engem oda invitáló – unokája, aki törve bár, de magyarázul egyezkedett velem.

Szept. 10.

Kamaráson megalapítottuk a Magyar Lányok Védelmét Biztosító Szövetséget. A vége az lett, hogy – engem megfenyítették.

IX. 29.

Kevesebb az idő – meg az álom is, mit el nem felejték. Álomból kelve ki akartam lépni a szobából; az előszobában valaki rám támadt, én öklözni kezdtem. Rendőrféleség volt. Szívdobogás.

Szept. 29. du.

Valamelyik darabomat játszottuk, én is statisztáltam benne – és L. V. Beethoven is. Őt, úgy hiszem, Harag Gy. szervezte be. Ki tudja, miért? De úgy tetszik, darabjaimnak valóságosan is csak statisztája vagyok. A mondandó elszakad a szerzőtől, önálló létének útját követi. Hová? Meddig? Nem tudhatom, amiként azt sem tudnám, hogy elhamvasztott testem porai hol és mit fognak megtermékenyíteni.

Okt. 5.

Valamely rokonomat összeláncoltan, rabként vitték; összekülönböztem a rabtartókkal, de oly rettentő dühvel támadtak vissza rám, még saját rokonaim is – nehogy őket bajba keverjem!! –, hogy végül csatát vesztettem. Orrom előtt az ajtót egy rendőr bevágta: „Zárt tárgyalás.” Akkor eszembe jutott, hogy talán kelendő igazolvánnyal bemehetnék. Elindultam a felsőbb fórumokhoz; de (mire) feljutottam volna: fölébredtem.

Okt. 9.

Valahol le voltunk tartóztatva, valamiféle vizsgálati fogságban! Egy leány is ott volt, ismeretlen, kérdezte: hány óra. Néztem az órám: nevetett rajtam; csupa sár volt az óra számlapja, én mégis a sárból próbáltam az időt megállapítani. Sárból olvassuk az Időt – nem csoda, ha rosszul ítéljük meg.

Okt. 10.

Eljött az ősz – a nagy nosztalgiával, a diákélet csodálatos szüneti hangulatában. Már be voltam ugyan iratkozva a helyi (ui. pusztakamarási) Ref. Koll.-ba, én azt otthagytam, és elmentem újra – hányadszor, istenem! – beiratkozni a nagyenyedibe, a Bethlenbe, az Egyetlenbe, a világ egyetlen Kollégiumába. És már ott voltam, titokban tán váltóingért szaladtam haza, öcsémrel pedig latolgattuk az esélyeimet. Igen! Elvégzem az utolsó osztályt, tanító leszek, és bentlakó, felügyelő tanár; mert ott áll olvasatlanul a Bethlen Könyvtár. Be szép volt, be sok diák volt! Hogy nyüslettünk. Ahogy sose fogunk már...

Okt. 17.

Hazavitt az álom – és a gyermekkorból elészólitotta nekem Anat, akivel igen sokat játszottam, és – helytelenkedtünk. Ő pl. (5 éves lehettem) fölszólitott, mennék be véle a tyúkketrebe, hogy mutassam meg neki a fiúszerelememet, cserébe ő is megmutatja nekem a leány szerelemét.

Úgy tettünk, s úgy lett.

Anyám kotorászott elé bennünket a ketrecből. Tele volt a lábunk szára tyúkketűvel.

Véle álmodtam. Ágyban voltunk, ő sóhajtott, anyám azt gondolta: én vagyok, eszébe sem jutott odanézni, így nem vett észre bennünket. A gyermekkor ártatlanságával – és gerjedelmével feküdtünk egymás mellett.

Okt. 23.

Pokoltánc. Két helyre ígértem el magam; kétfelé ráncigáltak, G. Zsoltot vártam: mondaná meg, hová ígértem el magam. Jöjjön valaki, hogy megmondja: ki nek ígértük el magunk. Hogy örökre visszavonjuk az ígéretünket.

Zuhogott. Egy esernyőt nyomott a kezembe valaki. Aztán kérdeztem – eső múltán –, kitől kértem volt. Százan jelentkeztek. Egyet kérek, százat adok. Mindig így jártam.

Nov. 15.

Eddigi legrosszabb álmom, hogy *megbolondultam*, és – leszakadt nadrágban, az emberi társadalom iszonyata közepette, megbomlott elmém *tudatában* bolyongtam egy villamoson, talán a bukaresti 1-es volt; azon szoktam *legényke* koromban Szabó Évától hazajárni.

Nov. 19.

Megint diák voltam – és szembeszegültem a tanárommal, aki reám fogta, hogy levettem a fogasról a kalapját. Nem tudom ki volt, csak a hatalmas kalapra emlékszem.

Nov. 21.

Ismét diák. Kolozsvárott. Nagy Géza tanárom igen sok jó olvasnivaló könyvet adott.

Nov. 22.

Fák hegyére estem. Zuhantam az ágaik között.

Dec. 12.

Sztálin szemünk láttára végeztetett ki valakit, aki neki ellentmondott. Láttam az embert, amint az első golyóra megtántorodott, majd elesett.

1977. febr. 23.

Ózdon²⁵ voltam. Domokos Géza²⁶ tartott előadást. (TV) Az Anyám...-at emlegette stb. A falunak már csak 25%-a volt magyar. Engem fölkérték, hogy egy román műkedvelő csoportban játsszak. Képtelen voltam megtanulni a szöveget. Öcsém (Pista) ugrott be helyettem. Végül, a helyi magyarok közönye ellen beszéltem – fuldokolva. Bort ittak, és nevettek.

Március 1.

Anyám halhatatlan. Álmodni sem merem, hogy meghalt. Mert mellettem volt, élt, nevetett, együtt emlékeztünk arról, hogy Ő volt, átlényegült kriptabeli fényképpé, s mondtuk: no, míg ez elporlad, nézegessük.

T. Áron²⁷ halálán toroztunk, levest ettünk, sokan voltunk – és róla beszélgettünk. Tímár Máté azt mondta: kössek nyakkendőt.

Március 5.

Veres [olvashatatlan]²⁸ elharapta a nyelvét. Csupa véresen kísértem őt – katonának.

Valahová sürgős üzenettel kellett volna mennem. Nem volt semmi ruhám. Rongyokba burkolóztam, mentem – Lacikával. Sírva kapaszkodott a nyakamba.

Március 9.

Valakivel néztük revolverem csövét. Mondom: eladó. Ha dicsérni akarnám, és azt mondanám: „alig használt” – nevetséges lenne, mivel én már nem élnék az ő „alig használt”-ságának esetében. Vadonatúj. Tehát eladó. Tehát nem akarom használni. Minek revolver, mikor ott a pattanás előtt álló szív, az agyonhajszolt, az ő hangtalan lövésével, mely mihamarabb leterít engem? Valóban.

Március 10.

Iskola. Nem készültem. Megnyugtатnak az osztálytársak: nincs fölhagyott lecke. Ó, de jó. Osztályfelelős vagyok, várom Tanár urat, nyitom előtte az ajtót, tessékelem, osztálynapló helyett vodkás üveget nyit föl, iszik, engem is kínál, boldog az osztály, enyedi zsongás borítja el a szívemet.

A földrengés 5. napján²⁹ végre álmomban is fölbukkannak a romok, a hullás szívmarkoló borzongása, a ruhátlanság, fázódás, reszketés, verejtékezés, a halál suhintása. Órákig dobogtam (minden porcikámban, ami egy szétszakított és darabjaiban is tovább lüktető szív) szakadékok fölött, de már nem tudom, hol történt.

III. 12.

Lacikával menekültünk. Fegyveres emberek üldöztek. Tiltott vizeken halásztunk, és bámultuk a fellegeket. N. C.³⁰ azt mondta: külföldi körútra kell mennem vele. És azt kérdezte: miért tűnődöm? Igen szelíd volt, és elesettnek látszó parasztember. Lacikát az ölemben hordoztam, testemmel védtem a becsapódó golyók elől. Vajon kik akarták elpusztítani?

III. 20.

Anyám, ismerősök... érthetetlen gomolygásban, mit tisztázni már nem tudok. Hány tisztázatlan – emlékezetbe nem rögzített – álmunk zuhan a semmibe! Hány ismeretlen világ.

* * *

Szegény Horváth Pista³¹ bácsi. Három hónapja halott. Beszélgettünk, néztem: megfogyott, talán a ruhája is kopott. Vajon tudja-e – gondoltam –, hogy meghalt! Talán meg kellene mondanom neki. De vajon meg szabad-e mondanom? Vigasztaltam magam: bizonyára tudja. Ezért fogyott le. Mint mindig: oly kedves, szemérmes, nyíltan becsületes volt az arca; még mindig a gyermeké, akit

szemüvege miatt csúfoltak a sasszeműek; nem tudták, hogy éppen a Sast nevetik, aki várja, hogy vihartollai kinőjenek. Nem tudták, hogy csak ideiglenesen él közöttünk...

Június 1.

Be rég volt, hogy álmaimat följegyezhettem – a múlt számára. Mert csak azok olvassák majd, kik halálomban a múlthoz tartoznak majd. De emlékszem még a lóra, aki gazdájával beszélgetett. Tisztelettudóan nevetett is, nem röhögött. Egy ember és egy ló. Vártak valamely hivatali válaszra – és beszélgettek.

* * *

Ma régi lakóhelyeken hordozott meg az álom. Ismerős, kedves szobák. Ahol észrevétlen elpergett az életem. Talán szomorú voltam a Molotov téri napfényes szobámban. Éva felhúzta a redőnyt. Lacika aludt az ágyamban. Nem üres tehát. Nem éltem hiába.

Június 5.

Valamely hivatalos helyen szememre hányták, hogy halászathoz békaporontyot gyűjtöttem, holott a békaporonty állami tulajdon, akkor is, ha senki véle nem törődik. Ilyenformán a köztulajdont károsítottam meg. Kifejtették, hogy ha valaki békaporonty felől érdeklődne – akár hazai, akár külföldi cég –, akkor azt mi 5,50 lejért adnók darabját. De az isten szerelmére, senki sem kéri! „Az nem számít! Ha kérné, annyiért adnók.” Akkor én egész nagy eszmerendszert mozgató apparátussal magyaráztam, hogy a halásznak jogában áll békaporontyot gyűjtenie az árokból. Ugyancsak meggyőzően érveltek annak érdekében, hogy mindazokat, akik békaporontyot használnak, meg kell büntetni, ha nem fizetnek 5,50-et, amennyiért adnók államilag – ha kellene valakinek. De nem kell senkinek.

Jún. 6.

Megint megmotoztak. Nem tudom, mit kerestek. Talán a gondolataimat.

Árvíz. Már-már elborítottak a hullámok. Az árok martján kapaszkodtam, csupa sár volt a kezem.

Nagy Istvánnál³² – az immár halottnál – voltam látogatóban. Hazafelé menet eltévedtem. Már-már ott tartottam: visszamegyek hozzá – a halotthoz, az ő sírgödör-komfortjába.

Jún. 20.

Elment – emléknem – az 50. születésnapom. Ez alkalomból visszatért megint az enyedi Alma Mater. Életem legboldogabb napjainak ma már egy kopott színtere. Újra beiratkoztam, hogy elvégezzem a tanítóképzőt. Féltem: mit szólnak osztálytársaim az ősz hajamhoz. A konviktust kellett volna megközelíteni; omló falakon, gerendavégeken kúsztam feléje. Nem juthattam a közelébe. Vajon miért rontották el a diáknak ezt az örömét?

Jún. 21.

Szívdobogás, rettegések. Valakik az ajtón dörömböltek, majd, hogy nem nyitottam ki: egy hatalmas kulcs fordulása hallatszott, csizmadobogás. Jöttek. Dermedten ültem – valakivel, Évával? – a sötétben.

Jobb dolgom lett hajnaltájt. Napóleonnal álmodtam. Épp beiktatták a császárságba. Vászott pofa volt. Mondom neki: erre megihatnánk egy pohár sört. Nekitámaszkodott a kandallónak, talán csizmáját porolta. Nem jön, mondta, számba kell vennie a birodalmat. „Bár mindegy – nevetett –, ezt úgy sem veheti el senki tőlem.” Igen, de legyőznek majd, és meghalsz Szt. Ilona szigetén – gondoltam magamban.

Júl. 23.

Egy istállóban aludtam. Bejött reggel a pásztor, egy zsák Tamási-könyvvel. Román nyelvével. Őt olvasta, mondta.

Kergették is bennünket, és kék szívdobogásra ébredtem, csurom verejtékesen.

Aug. 1.

Népes helyen, váratlan, mikrofonok előtt Illyés Gyula kezdett el beszélni. Csofátos indulattal. Tapsok közepette. Ó, csak azt tudnám: mit mondott. Szabó Lőrinc szólt csak közbe a szavainak. Szabó L. valakinek arany halászhorogokat mutatott. Talán Gellért S.³³ adta neki ajándékba, aki viszont tőlem – s jómagam: amerikai barátomtól. Csak tudnám: mit mondott Gyula!

* * *

És kikapva kezemből a spárgát, az idegen gyerek elrohant. Szánkóstimul. Az én szánkóstimul. Lesem. Hol bukkan föl. A lopott holmit átszabják, festik. Kinek a feneké alatt az én átfestett szánkóm. Kinek terhe alatt – ellopott és átfestett szánkóink?

Aug. 16.

[olvashatatlan] ...hogy hazajöttünk a tengerről, Illyés Gyula jött el; mintegy a szomszéd tanyáról a másik tanyasihoz. Jó kedve volt – és gunyoros. Kétféle harisnya volt a lábamon. (Shakespeare-i bolond?) Sok mindenről beszélgettünk, és mindenben megértettük egymást. Ő az én testvérem. Hanem a lábaimon a kétféle harisnya! Jaj, elmebaj! Múzsám: a Baj.

Aug. 24.

Halottak is meglátogattak. Horváth Pista és Asztalos Pista,³⁴ Horváth cikket írt rólam, Asztalos oktatta szokása szerint a szegényparasztot. Két jó barát, két árnyék az ifjúságomból. Hiába mondanám: várjatok, jövök, úgy sem találkozunk.

Szept. 5.

Valaminek vége lett, és mindent vissza kellett adni a Bethlennek: kulcsot, könyveket, ágyat, a boldogságot. Lövöldöztek, vér folyt, golyók között kúsztam.

* * *

Dolgoztam reggel 6–8 között. Azután elszunnyadtam. Újabb szétesés; K. Zs.³⁵ hordta szét házait (kastély volt) – festményeit. M. I. szólt: ne hagyjam. De K. Zs. örült volt.

Szept. 21.

Illyés Gyulával kerestünk valamit, és nem találtuk. Ködben, hóban bolyongva kerestük fájdmunk tárgyát, de mindig eltévedtünk...! Sosem jön föl a nap!

Szept. 22.

Tengernyi tiszta vízben csodálatos pisztrángok úsztak. Hajnal! – kiáltottam, a halak táncának titkos órája, és színes legyet kerestem; piros volt, nagy szárnyú... és egy pillanatra boldog voltam.

Szept. 28.

Meghaltam. Csíkszeredában Asztalos Pistával tárgyaltam: hová temetnek. „Ide – mondta Pista –, Csíkszeredába”. Azt is vázolta: mily rettentő összegért vásároltak nekem sírhelyet. Kamarásra kíváncsoztam. Ingyen sírba. Csak ott lehet otthon az ember. Ahol ingyen sírban nyugszik. A szülőföldön és – talán a csatatéren.

Nov. 7.

Álmomban Illyés Gyulával beszélgettem, Ceaușescuval és nejével, Kádár Jánossal, Răutuval³⁶ és Rákosi Mátyással – vitatkoztam. R. azt panasolta népes társaságban, hogy nem akarják megadni neki a magyar állampolgárságot. Én azt mondtam: bizonyára, hogy megóvják őt ezúttal a magyar állampolgársággal járó jogaitól; attól a jogától pld., hogy felelősségre vonják. Vajon, tudja-e ön, milyen tragédiák zajlottak le '56-ban? – kérdeztem. Mondom: beszéltem egy anyával Stocholmban, akinek urát, fiát agyonlőtték... De ő csak panaszkodott...

Nov. 23.

Jó volt sétálni – kivel? – kézen fogva – valahol, mindenem gyermekien csodálkozva, mindent az emlékeim közé lopva – ezt hazaviszem, ezt otthon is meg kell csinálni! – nagyon jó volt abban a játékosan megszerkesztett, ismeretlen világban, az Ismeretlen kezét fogva bolyongani, és megcsodálni a kifaragott, díszített, színes köveket, az anyag csodás új formáit – és jó volt bízni abban a kézfogásban, hogy benne semmi Hazugság, semmi Elhallgatás, semmi ocsmány Titok, semmi menekülés a piszokból az én tiszta tenyerembe! Az is jó volt, hogy végül a különös labirintusban holmi ezüsthálós szövevényben zajló operaelőadásba tévedtünk, amit végig kellett volna hallgatnunk, de nem kellett nekünk, a Rendezőség játékgumibábokkal, játékkütesekkel, játékosan űzött ki bennünket, amiközben a Reklámrészleg mindezt fényképezte. Íme, így kell elűzni a Nagy Előadásra betolakodókat, mert nem fizették meg a helyárat. Játék volt, kacagtunk, de nem tudom, kinek a hangja volt, kinek a keze volt.

Előzmény? Lacikával Kamaráson jártam, az otthoniak mosolyát hoztam, és a gyermek kezét fogtam.

Ő volt a Kezdet, amiből ily tisztán a Kezdetben – az igaziban – sohasem volt részem. Milyen kár, hogy ez a vastag füzet be fog telni az álmaimmal – és akkor meghalok.

Szomjas voltam, fölöttem – Fehér Lángoszlop – vonult a víz, egy kis pohárral loptam belőle.

Nov. 23.

Visszaaludtam. Valaki kérdi:

– Ismerted Tóth Pistát?³⁷

– Nem *ismertem*. Ismerem.

– Igen, de bezárták.

– Nem hallottam.

– Most mondjuk. Sokat pofázott.

– Nem hiszem.

– Pedig a Belügy igen rendes volt vele. Többször is figyelmeztették, hogy ne pofázzon.

– Tehát bezárták.

– Be.

Nov. 26.

Bukarest (hisz onnan jövök!). Valaki „hívat” engem. A Domnul Director. Megyek. Egy síró, borostás ember. Konyhafelelős. De valóban Igazgató volt, nem tudom: mifajta, hol. És azt mondja: ügyét számtalanszor felülvizsgálták. Végeredmény: senki sem segíthet rajta, egyedül S. A.: miért épp én? Összetévesztenek bizonyára valakivel. Néztem. És nem tudtam meg: kicsoda. Úgy halunk – s ébredünk – meg, hogy nem tudjuk meg: kivel, kikkel váltottunk szót, azt a néhány értelmetlen, röpké szót e szempillantásnyi létben.

1978. IV. 9.

Már sehol sem voltam, senki sem. B. Ernő azt mondta: ne rezegjek a Semmi-ben, fogadjam el a följánlott állást; egy szabóság raktárából a ruhát, öltönyt kell majd kiadnom. Diszpécser? Dühöngtem: vissza a MNSZ-hez.³⁸ (Mert újra volt álomban!) Kis beosztottnak. Akárminek. Csak ne legyen bedeszakázva fölöttem az ég. Mert úgylis kiszökök! – mondtam. Végre: nem von el semmit erőmből az írás. Majd megmutatom, mit tudok. A Mozgalom Napóleonja leszek, ha – nem kell írnom. Ha a képességeim egy irányba koncentrálok. Aztán kerestem B. Ernőt ...ó, be jó lesz! – ujjongtam. Vissza Bukarestbe az Areului 14. alá a Magyar Népi Szövetség székházába. Ott gépel majd Éva.

IV. 18.

Valahol a Mezőségen előzönlött bennünket a cinikus erőszak. Egy katona megpofozta – talán apatársamat? Veszélyes lett volna visszaütni, egy szakasznyi társa ugrott volna rá. Szétmarcangolják. Magam – milicistáért – ordibáltam, a katonákat

főlszólítottam, hogy várjanak. Talán vártak is, de nem sokáig. A tájat teleköpdös-ték a többségi erőfölény piszkával.

IV. 20.

Érdekes, hogy megint prédikálnom kellett, holott életemben csak egyszer helyettesítettem papot – a falunkban, talán 1943-ban, IV. éves tanítójelölt koromban. Akkor napokon át tanultam prédikációmát a báró fenyeserdejében, hangosan gyakorolván az Ige-magyarázatot. Aki ott elment, tátott szájjal bámult, és vitte a hírt a faluba, hogy megbolondultam. A dolog szépen sikerült; atyámfiak úgy vélekedtek, hogy a papunknál is szebben beszélek, erősebb a hangom. A báró család egyik tagja is gratulált, pedig – önkényesen – a szegények és gazdagok ellentétének gondolatát is bedobtam a hűvös, megfagyott terembe.

S most újra!

De, hogy Szépfalusi Pista³⁹ kérésére elindultam volna, és nyelvem alatt volt az Ige, emberek mentek el mellettem, és figyelmeztettek: de hisz sáros a ruhám! És egy asszony kiabálta: „Valaki összesározta a ruháját!” Valóban, hogy végigtapogattam magam, azt vehettem észre: sárral újra megdobáltak. Mindig így volt ez.

* * *

Régi barátomat kerestem, mondják, ott van. De hiszen szakállas, akire mutattak, ez nem az én barátom. Pedig ő volt, ahogy közelebről megnéztem. S mondom neki: mitől és mi végett a szakáll. Azt mondja: már nem érvényes a régi esztétikája. Az újhoz pedig szüksége van a szakállra. Talán igaza volt. Mert a közösen készített filmünk nagyon gyengére sikerült.

Jún.16.

Ma születésnapon előestéje. Tán ezért álmodtam magamnak egy István király korabeli, de már elveszett világot. Csángók, székeleyek? Nem tudom. Valahol a Végeken. Elindultam valamerre – eltévedtem. Visszafelé szakadékba zuhantam. Egyáltalán: vissza lehet-e találni a forráshoz? Valamikor önmagunkhoz? Mély volt a szakadék, estemben fölébredtem. Szerencsére így nem törtem össze magam.

Júl. 4. 1978.

A Musza Dag 40 borzalmas napja⁴⁰ teljesen kifordított újra a bőrömből, hiszen a bőrünkről van benne szó.

Júl. 30.

Rám lőttek. Kik? Nem tudom. Hason kúszunk (kivel?) – fityüülő golyók között. Azután csönd lett. Egy lány (?) talicskával követ vitt – egyetlen kavicsot –, hová? Kiborította – és új kavics került a talicskába. Azt mondta: ha vele megyek, nem fog rajtam a golyó. Kézen fogott, úgy vezetett a veszedelmekből kifelé. De mi lett a talicskával?

Szept. 10.

Front. Románok harcoltak magyarokkal – sajnos. Fronton – bujdosásom. Puskatűzben való futásom. Ruhámat elvették. Katonák közé kerültem. Elkeveredtek a román és magyar szavak. Iszonyat, verejték, félelem, futás, esés, a halál érzése és gondolata.

Csak jönne már a virradat.

Okt. 25.

Mind ritkábban jegyzem ide az álmaimat. Fölöslegesnek érzem. Ma hajnal előtt az elemibe iratkoztam vissza, hogy befejezzem iskoláimat. Mi ez? Csupa nosztalgia az elveszett gyermekkor iránt. Az ifjúkorom: csupa tévedés volt. Vak-ság. Összetörött – utólagosan –, akár egy korondi váza. Istenem, én ezt már sose fogom összeragasztani!

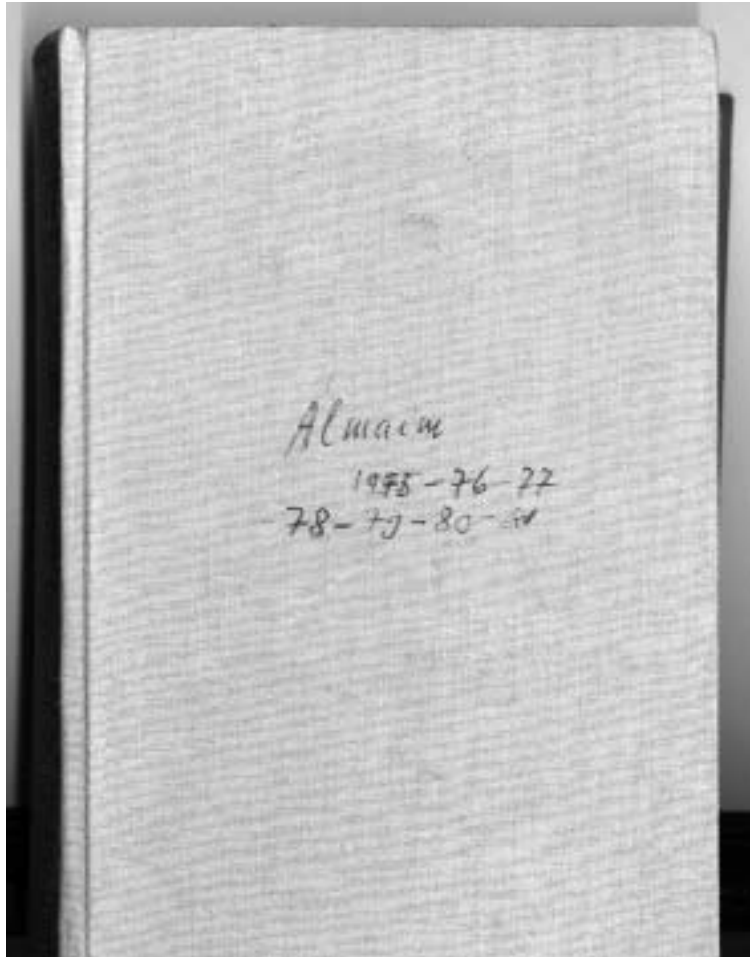
[Dátum nélkül folytatódik a szöveg]

Hányadika is lehet ma? Hát persze: csakis március 15. lehet. Hatóság-

gal bajlódtam álmomban. És csupa verejték voltam újra. Igaz, rengeteg orvosság. (Legalább 7 félét lenyeltem az este.)

Meglátogatott engem a kaszárnyában Méliusz Jóska.⁴¹ A pokróc alól bújt elő, mikor én újabb késésemért dadogtam. De miért volt ő 20 éves arcú s oly nagyon sovány?

* * *

Vendégei – Évával – kinek lehettünk? Oly nagyon igyekeztünk valahol – elmenőben – szép rendet csinálni?

III. 14.

Ágneske! De nagyon hiányzik nekem. Két napja másodszor álmodom veled. Hosszan fejtegetett valamit, elől egy szemfoga hiányzott és oly fényes-szép volt az arca, gyermeki minden rezdüllete...

III. 17.

Valaki mondja: ott vannak a szalonkák. Régi, boldog – tavalyi – tavasz. Lacikával lestünk szalonkát. Ilyesmit szerettem volna álmodni. Hasztalan.

Valahol az alföldön utaztunk – magas rangú emberrel. A háza: csoda-kert, csoda-szőlős. Pihentem. Egy vak leányka szaladt át a szobán – boldogan. Azután a házigazda felesége jött, ismerős arc, és mondja nekem: Ön a múlt esztendőben úgy berúgott nálunk, szégyenbe hozott. Tehát a ma esti összejövétel elmarad. Hát így. Csupa egy verejték voltam egész éjszaka.

május 27. '79.

Otthon. Gyermekkor. Nagyapó keresésébe szaladtam. De hogyan! Repülve, fáradatlan. Sok tíz km-t. Csoda? Álom? Hiszen ez igaz volt. Fúvadatlan futottam a szomszéd faluig. És ma már? Minden oda lett. Minden kihalt – kint és bent. Mozdó betegség és fáradtság vagyok.

1979. aug. 15.

Hát ez ritka-szép álom volt; veszélyes, halálos felhőszakadástól kellett tartanom, de valamiért (?) el sem mozdulhattam a színhelyről. És jött Méliusz Jóska Hannával – még valakivel –, ennem hozott, és védelmet, ui. *ismerőse* volt neki az a szakadással fenyegető felhő.

Aug. 24.

Nem kerestem, mégis rábukkantam. Halottaiból támadt föl, de abban (a) formában, ahogy 30 év múltán a gleccserbe fagyott alpesi ifjú; szépen, fiatalon. És nem csodálkoztam.

Szept. 14.

Mocsok. Bűz. Rohadt majorságbelső-részek. Iszap. Bűdös, mosdatlan és kopár természet. S fölléptünk a dombra, a kristály ég peremére. Csodálatosan tiszta változatai a zöldnek, érintetlen, meleg lombú erdők és fehér tornyok: Erdély, kiáltottam föl. Hát itt vagy. Hát itt vagytok, Erdély.

Okt. 29.

Ó, hogy ölelt, csókolt, Lacika! Búcsúzott – Amerikába készült, fölkiáltottam: adjam meg barátaim címét.

– Ne! – sikoltott egy hang a tömegből. – Veszélyes.
A félelem az álmunkban.
Vaddisznó az ágyunkban.

1980 – jan. 2.

Újra iskolában és újra nem készültem. Kábultság.

* * *

Széchenyivel mondom: nem tudom megmenteni magam. Ha meg is mentem fizikailag: rongyos a lelkem. Tépett a lelkem.

Jan. 3.

Hosszú álomban dühöngtem, mert valakit igazságtalanul akartak megbüntetni. Viszonylag jó pihenés.

Jan. 5.

Már álom dolgában is – a feledékenység csapása! Mit is álmodtunk? – szólt a fejezetcím Anyám-könyvemben – és megírtam a mások álmait. Most a magamé-it is elfelejtem. Csak így tovább Kemény Zs. állapotáig! Csak semmi aggodalom! Eljő, mert jönnie kell az „agybirtokos” kisajátítása.

...altató; hónapok óta szedem, és neve most nem jut eszembe.

Jan. 6.

Álmomban is gondolkodtam. Értékel így is az agy. Erkölcsi tényezők működnek. Fodor Danit láttam – az ifjúkor csodálatos ékességében. Berúgva. Egy favágó géppel. S vajon miért két csendőrrel?

Egy hatalmas kutya lába... Ölelése. Egy másik hatalmas kutya. De amarról elvontam az engem ölelő kutya figyelmét – darabka kenyérrel. Meg egy lány is volt... Kicsoda?

Jan. 7.

Illyés Gy.-t láttam. Sok mindenről beszélgettünk. Az ő emberségének melegében. Újra megfigyelhettem, hogy álmában is gondolkodik az ember. Valahol beszélnem kellett volna, és ezt a mondatot diktálta álmomban az álom: „Mily brutálisan ragad ki bennünket e századvég – a századelő romantikájából!” Ezt nem felejtettem el reggelre, de minden egyebet igen.

Jan. 24.

Illyés Gyulával álmodtam. Vendégünk volt, magányos házban lakott, ahol én meglátogattam. Mocsaras vidék bűzében beszélünk: jobb helyre kellene menni. De hova? Hová? – az egyetemes mocsárszagban? Hozzánk jönne – Éva is várta –, úgy véltem: lakásunk fölötte áll a mocsárnak. De a költözés elmaradt. S ami megmaradt: a mocsár fojtó bűze...

Kísérletnek ennyi elég! Álmot többé nem jegyzek föl. Csak ismételném őket. Együtt vagyunk immár velük. Iszonyatosak, s nagyritkán csodálatosak. Ám ez mind ritkább.

1987. jan. 27.

Az álom én voltam

2001. ápr. 1. v. 2.

Folytatnom kell.

Melanoma malignum⁴² – másfél éve. (Nem Mona-Lisa, de Noma (Nem-Nimolist) A halál álmai – az álmaimban. Ma, ápr. 2. (?) 3 (?): oltatlan villanyok a házban. Éva: oltsd el. Én magamban (álomban): de hát félek az örök sötétségtől. (Már nem érvényes: Nem félek – mert amíg vagyok, ő nincs – stb. A félelmet le lehet gyűrni (89. III.)⁴³ A halálfélelmet nem. (Csak titkolni.)

1. Miből építkezik az álom (Kapcs. a külvilággal)

2. A tréfás kedvű álom.

2002. X. 28.

Adóaggodalom. Z. kérdi, fizettél? Ijedelem, füllesztés: igen. Zavart állapot. Kitérőtt fog. Torkomba nyúlok. Fulladok. Udvaron 2 ló. Meglövik. Golyó surrogás. Ébredés, hosszan tartó szívdobogás. Felébredés. „Szedd rendbe élted!”

2004. VI. 21.

Apám és K. Feri rokonom, aki nyelvünket nem apám nyelvi szintjén beszéli – szekérral mentek el, majd: felfordulás = Apám jajgatása, kárpálódása, szörnyülködése – rohanok. Csontját törte? Hát kiderül, mitől oly kétségbeesett apám: *K. F. nem tud magyarul*. „Hallanád, hogy töri, roncsolja, kínozza, veri nyelvünket, mint a lovát. ☒

J E G Y Z E T E K

- 1 Létay Lajos költő, szerkesztő, publicista.
- 2 Valószínűleg Fodor Ilona: *Szembesítés. Illyés Gyula életútja Párizsig* című, 1975-ben megjelent kötetére utal.
- 3 A Gálfalvi-fivérek valamelyike. Gálfalvi György szerkesztő, író, jelenleg a marosvásárhelyi *Látó* főszerkesztője. Gálfalvi Zsolt író, publicista, szerkesztő, a bukaresti *A Hét* főszerkesztője volt.
- 4 Petru Groza (1884–1958) politikus, 1945–52 között román miniszterelnök.
- 5 Luka László (Vasile Luca) kommunista politikus, többek között a Groza-kormány pénzügyminisztere. 1952-ben letartóztatják, bebörtönzik, 1963-ban hal meg a nagyenyedi börtönben.
- 6 Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965) politikus, 1945-től haláláig a RKP vezetője.
- 7 Böződi (Jakab) György (1913–1989) író, szociográfus, történész.
- 8 Páll Árpád (1927–1997) szerkesztő, író, újságíró, színikritikus.
- 9 Bodor Pál író, újságíró, televíziós szerkesztő, műfordító. 1983-tól Budapesten él.
- 10 Kemény Árpád (1937–1995) díszlet- és jelmeztervező.
- 11 Eugen Jebeleanu (1911–1991) román költő, műfordító.

- 12 Kacsó Sándor (1901–1984) író, szerkesztő.
- 13 Emil Bodnaras kommunista politikus, többek között a Groza-kormány hadügyminisztere.
- 14 Péterfy Jenő (1850–1899) esszéíró, kritikus.
- 15 Páskándi Géza (1933–1995) költő, író. 1974-től Budapesten élt.
- 16 Földes László (1922–1973) irodalomkritikus, szerkesztő, 1957–58-ban a kolozsvári *Utunk* főszerkesztője.
- 17 Föltehetően Papp Ferenc (1924–2006) marosvásárhelyi író, újságíró, műfordító.
- 18 Bartis Ferenc (1936–2006) költő, író, újságíró. 1984-től Magyarországon élt.
- 19 Dimitru Radu Popescu román író, kritikus.
- 20 Veronica Porumbacu (1921–1977) román költőnő, prózaíró, műfordító. Az 1977-es bukaresti földrengés áldozata.
- 21 (Zsögödi) Nagy Imre (1893–1976) festőművész.
- 22 Fazekas Lajos kommunista politikus, a Ceaușescu-érában többek között Hargita megyei első titkár.
- 23 Balogh Edgár (1906–1996) író, publicista, szerkesztő. 1957–1971 között a kolozsvári *Korunk* főszerkesztő-helyettese.
- 24 Harag György (1925–1985) rendező, színész, számos Sütő-dráma színeire állítója.
- 25 Magyarózd.
- 26 Domokos Géza író, szerkesztő, a Kriterion könyvkiadó igazgatója, az RMDSZ első elnöke.
- 27 Tamási Áron (1897–1966).
- 28 Talán Veress Dániel. Író, publicista, dramaturg.
- 29 Valójában: hetedik napján. A pusztító földrengés 1977. március 4-én robbant ki Bukarestben.
- 30 Föltehetően Nicolae Ceaușescu.
- 31 Horváth István (1909–1977) magyarózdai író, költő.
- 32 Nagy István (1904–1977) író.
- 33 Gellért Sándor (1916–1987) költő, műfordító.
- 34 Asztalos István (1909–1960) író.
- 35 Kemény Zsigmond báró (1814–1875) író, publicista. Pusztakamaráson nyugszik.
- 36 Leonte Răutu kommunista politikus, többek között az RKP KB Propaganda és Kulturális osztályának vezetője.
- 37 Föltehetően Tóth István (1923–2001) tanár, költő, műfordító, 1983-ig a marosvásárhelyi színművészeti intézet tanára.
- 38 Magyar Népi Szövetség. 1944-ben alakult Brassóban. Fellépett a romániai magyar kisebbség kollektív jogainak a biztosításáért. 1953-ban a szövetséget feloszlatták.
- 39 Szépfalusi István (1932–2000) evangélikus lelkész, egyetemi tanár, a bécsi Bornemisza Péter Társaság alapító titkára.
- 40 Franz Werfel: Musza Dagh negyven napja.
- 41 Méliusz József (1909–1995) költő, író, műfordító, publicista.
- 42 Bőrrák.
- 43 Talán elírás: amennyiben az író a marosvásárhelyi pogromra utal, mely 1990 márciusában volt.